

Soạn bài Câu cá mùa thu (Thu điếu) - Ngữ văn lớp 11

I. Giới thiệu tác giả, tác phẩm

1. Tác giả

Nguyễn Khuyến được coi là nhà thơ của làng cảnh Việt Nam và tên tuổi của ông gắn liền với chùm thơ thu. Chùm thơ thể hiện những nét đặc sắc trong phong cách thơ của cụ Tam Nguyên Yên Đổ ở cả hai phương diện thi pháp và tư tưởng.

Thơ Nguyễn Khuyến vừa ghi lại tâm sự của ông trong những năm tháng nghỉ ở quê nhà vừa miêu tả đời sống và phong cảnh quê hương. Thơ thu của ông thể hiện một tâm hồn giàu cảm xúc, tinh tế và nghệ thuật sử dụng ngôn từ tài hoa, giàu chất họa, thể hiện tình yêu quê hương tha thiết và tấm lòng không nguôi trăn trở về dân tộc, đất nước.

2. Tác phẩm

Thu điếu là bài thơ thuộc loại thơ trữ tình phong cảnh. Bài thơ là một bức tranh đẹp về mùa thu ở làng quê Việt Nam. Một không gian thu trong trẻo, thanh sạch và bình yên với những hình ảnh, đường nét xinh xắn. Trong bài thơ xuất hiện hình ảnh nhân vật trữ tình đầy tâm sự. Đó là một con người có tâm hồn thanh cao, yêu cuộc sống thanh bạch nơi làng quê, dù sống cuộc sống nhàn tản của một ẩn sĩ nhưng trong lòng luôn chất chứa đầy suy tư. Tác giả mượn chuyện câu cá để bộc lộ tâm trạng. Bài thơ là một bức họa bằng ngôn từ thể hiện được tài năng và tấm lòng của cụ Tam Nguyên Yên Đổ.

II. Hướng dẫn trả lời câu hỏi soạn bài

Câu 1. Điểm nhìn cảnh thu của tác giả có gì đặc sắc? Từ điểm nhìn ấy, nhà thơ đã bao quát cảnh thu như thế nào?

Trả lời:

- Điểm nhìn: Cảnh vật được đón nhận từ gần đến cao xa rồi từ cao xa trở lại gần: điểm nhìn cảnh thu là chiếc thuyền câu nhìn mặt ao, nhìn lên bầu trời, nhìn tới ngõ trúc rồi lại trở về với ao thu, với thuyền câu.

- Từ điểm nhìn ấy, từ một khung ao hẹp, không gian mùa thu, cảnh sắc mùa thu mở ra nhiều hướng thật sinh động.

Câu 2. Những từ ngữ, hình ảnh nào gợi lên được nét riêng của cảnh sắc mùa thu? Hãy cho biết đó là cảnh thu ở miền quê nào?

Trả lời:

- Bài thơ là một bức tranh thu với những nét rất đặc trưng cho mùa thu ở đồng bằng Bắc Bộ.

- Bức tranh phong cảnh được vẽ thật khéo, với nhiều chi tiết và đường nét rất hội họa:

Soạn bài Câu cá mùa thu (Thu điếu) - Ngữ văn lớp 11

- + Ao thu với làn nước trong, sóng gợn nhẹ.
- + Bầu trời cao xanh lồng lộng.
- + Không gian yên tĩnh, vắng vẻ. Không gian bức tranh được khuôn gọn trong một chiếc ao.
- + Ngõ quanh co vắng vẻ là một hình ảnh rất quen thuộc và đặc trưng của không gian làng quê Bắc bộ.
- + Chủ thể trữ tình – người phác họa bức tranh đang ngồi trên chiếc thuyền câu để thả câu câu cá.

Câu 3. Anh (chị) có nhận xét gì về không gian trong Câu cá mùa thu qua các chuyển động, màu sắc, hình ảnh, âm thanh? Không gian đó góp phần diễn tả tâm trạng như thế nào?

Trả lời:

- Chuyển động: khẽ, đưa vèo, gợn tí.
- Màu sắc: trong veo, sóng viếc, lá vàng, trời xanh ngắt.
- Hình ảnh: ao thu, thuyền câu, lá vàng, bầu trời, ngõ trúc,...
- Âm thanh: gió nhẹ

=> Không gian vắng lặng, hiu quanh, tạo ấn tượng về một thế giới ảm đạm, một không gian lạnh đời, thoát tục, người câu cá muốn tìm sự yên tĩnh, bình yên, thanh thản trong tâm hồn.

Câu 4. Cách gieo vần trong bài thơ có gì đặc biệt? Cách gieo vần ấy gợi cho ta cảm giác gì về cảnh thu và tình thu ?

Trả lời:

Cách gieo vần trong bài thơ rất đặc biệt.

- Vần "eo" là một vần khó luyến láy, vốn rất khó gò vào mạch thơ, ý thơ nhưng tác giả lại sử dụng rất tài tình, độc đáo.
- Vần "eo" góp phần diễn tả một không gian nhỏ dần, khép kín, phù hợp với tâm trạng đầy oan khúc của thi nhân.

Câu 5. Qua *Câu cá mùa thu*, anh (chị) có cảm nhận như thế nào về tâm lòng của nhà thơ Nguyễn Khuyến đối với thiên nhiên, đất nước?

Trả lời:

Soạn bài Câu cá mùa thu (Thu điếu) - Ngữ văn lớp 11

Bài thơ gợi tình yêu và sự gắn bó sâu sắc với thiên nhiên vùng đồng bằng Bắc Bộ. Điều này hẳn là đã rõ, bởi nếu không phải xuất phát từ sự gắn bó và niềm yêu thương tha thiết thì không thể vẽ nên một bức tranh thu đẹp, rất đặc trưng và có hồn như thế. Cảnh thu đẹp nhưng không phủ nhận được cảnh có nét buồn phảng phất. Cảnh buồn một phần bởi thi đề mùa thu trong văn học vốn đã gắn với những nét buồn sâu man mác nhưng có lẽ cái nét buồn vương vấn trong bài thơ chủ yếu là cái nét buồn lan ra từ tâm trạng của nhân vật trữ tình. Như đã nói, bài thơ không bộc lộ trực tiếp bất cứ cảm xúc nào của tác giả. Suốt từ đầu đến cuối bài thơ, người đọc mới thấy nhân vật trữ tình xuất hiện nhưng là xuất hiện trong cái tư thế của người đi câu (*Tựa gối buông cần lâu chẳng được*) mà thực không phải thế. Đó là tư thế của con người u uẩn trong nỗi lo âu triền miên, chìm đắm. Cái tình của Nguyễn Khuyến đối với đất nước, đối với non sông không thể nói là không sâu sắc. Chỉ có điều nó trầm lặng, da diết, đậm chất suy tư.

III. Luyện tập

Phân tích cái hay của nghệ thuật sử dụng ngôn từ trong bài *Câu cá mùa thu*.

Trả lời:

Bài thơ cho thấy nghệ thuật bậc thầy trong việc sử dụng ngôn từ của Nguyễn Khuyến. Các từ ngữ cho thấy không chỉ sự quan sát mà còn cả sự cảm nhận tinh tế của tác giả đối với cảnh thu, không gian thu.

- Dùng vần "eo" rất có tạo hình, gợi cảm giác.

- Nghệ thuật đối được vận dụng nhuần nhuyễn qua các cặp câu thơ 3-4, 5-6 tạo nên bức tranh toàn cảnh, chỉ với mấy câu thơ mà bao quát cả cảnh trời đất.

- Các từ chỉ màu sắc tạo nên ấn tượng sâu sắc: sóng biếc, lá vàng; các từ chỉ trạng thái vắng vẻ, đìu hiu: lơ lửng, quanh co.

Tâm trạng ẩn kín dưới các hình tượng thiên nhiên được miêu tả bằng một ngôn ngữ tinh tế.